

НАПРЯМ 3. ДЕОКУПАЦІЯ Й РЕІНТЕГРАЦІЯ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-14>

Баймуратов М. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії наук,
професор кафедри політичних наук та права
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Кофман Б. Я.,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
професор кафедри політичних наук та права
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Єфремова Н. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

МУНІЦИПАЛЬНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА ЧАСТИНА ЇЇ ЗАГАЛЬНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА ЇХ РОЛЬ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Є загальновідомим, що в основі демократизації суспільного та державного життя в межах: а) кордонів національних держав, а також б) системи міжнародно-правових відносин на міжнародній арені – тобто в межах міжнародної спільноти її держав-членів, а також створених ними міжнародних організацій і функціонуючих за їх

підтримкою інституцій глобального громадянського суспільства, – в) лежить стратегічно-діяльнісна гуманістично-гуманітарна проблематика, що базується на організаційних та організаційно-правових пріоритетах визнання, легалізації, поваги, легітимації, охорони, захисту, а також гарантування реалізації прав, свобод і обов'язків людини, – причому таких що:

1) формуються, проявляються, функціонують і оптимально і ефективно використовуються самою людиною, а також її групами та асоціаціями практично в усіх життєвих ситуаціях, що виникають на локальному рівні соціуму, в умовах місцевого самоврядування (далі – МСВ), – отже, практично трансформуються в муніципальні права [1] (*праксеологічно-повсякденний критерій* – авт.);

2) завдяки їх наявності фактично формується, проявляється та реалізується загальна суб'єктність людини, її груп та асоціацій, а також в її межах правосуб'єктність зазначених суб'єктів національного муніципального і конституційного права (*визначально-суб'єктний критерій* – авт.);

3) виникають, формуються, об'єктивуються та актуалізуються як результат наявності і реалізації атитюдно-габітусної (поведінково-діяльнісної) схеми щодо реалізації екзистенційних потреб, намагань, інтересів людини, її груп та асоціацій (*парадигмально-визначальний критерій* – авт.);

4) складають у своїй сукупності визначені конкретно державою відповідні нормативні поведінково-діяльнісні моделі, що складають конституційно-правовий статус наведених суб'єктів, включаючи й їх муніципально-правовий статус, що фактично виступає іманентною складовою частиною конституційно-правового статусу (*нормативно-модельючий критерій* – авт.);

5) реалізуються на локальному рівні існування і функціонування соціуму, в умовах МСВ, в межах територіальної людської локальної громади (територіальної громади /далі – ТГ/), в філософському стані повсякденності (*самоврядно-повсякденний критерій* – авт.);

6) наведені вище характеристики прав людини в контексті їх локально-повсякденної реалізації свідчать про їх всеохоплюючий та універсальний характер та особливе технологічно-діяльнісне значення (*технологічно-реалізаційний критерій* – авт.);

7) містять в собі низку прав і свобод людини, її груп та асоціацій, що детермінують найважливіші питання взаємовідносин з публічною владою в контенкстуалізації її становлення та функціонування, часткової зміни та повного оновлення у загальнодемократичних сенсах, нормативних та процесуальних формах, організаційно-правовому та технологічному забезпеченні (*демократично-технологічний критерій* – авт.);

8) володіють суттєвим потенціалом для подальшого розвитку і вдосконалення, спираючись на розвиток локального суспільства та локальних груп і асоціацій людини, що його складають (*суб'єктно-перспективний критерій* – авт.);

9) напряду впливають на продовження фертильною частиною ТГ своїх репродуктивних функцій, забезпечуючи насамперед майбутні та перспективні аспекти і контексти її існування, функціонування, а у глобальному розумінні – громади як іманентної, органічної та обов'язкової складової частини всієї людської цивілізації (*цивілізаційно-репродуктивний критерій* – авт.);

10) фактично і нормативно забезпечують найважливіші питання, сфери, контексти, наративи і конотації проходження людиною, її групами та асоціаціями свого життєвого циклу (циклу функціонування), включаючи й різні аспекти становлення, функціонування, розвитку і вдосконалення інституцій громадянського суспільства (*інституційно-циклічний критерій* – авт.);

11) саме вони у їх муніципальній інтерпретації становлять основу для формування муніципальної свідомості, муніципальної психології, муніципальної культури, а також у формуванні системи муніципальних цінностей (*муніципально-визначальний критерій* – авт.);

12) саме вони стимулюють формування системно-блокового інституційно-нормативного комплексу як муніципальних прав людини, її груп та асоціацій, так й конституційних прав наведених суб'єктів (*інституційно-визначальний критерій* – авт.);

13) саме вони, їх зміст та праксеологічна спрямованість, соціально-мотиваційний і соціально-активний потенціал та замученість до їх реалізації людини, її груп та асоціацій детермінують створення інституційної основи громадянського суспільства, що виникає, формується, базується, знаходить свій прояв, розвиток та вдосконалення на основі локального суспільства (*інституційно-біхевіористичний критерій* – авт.);

14) саме вони виступають основою адекватної компетенційної завантаженості органів публічної влади, включаючи й органи МСВ, щодо організаційного та нормативного супроводження і забезпечення прав і свобод, а також обов'язків людини, її груп та асоціацій (*компетенційно-діяльнісний критерій* – авт.);

15) саме права людини, її груп і асоціацій, що можна однознпчно ідентифікувати як назвати муніципальні права, враховуючи локальний рівень їхнього формування, прояву і втілення в муніципальній реальності, виступають функціонально-когерентним засобом реалізації наведеними суб'єктами тактичних і стратегічних завдань повоєнного відновлення своїх територіальних громад, що апріорі знаходяться в кризовому стані у період воєнного стану, його динамічних змін

та у перспективному стані післявоєнного врегулювання (*відновлювально-перспективний критерій* – авт.).

Отже, можна констатувати, що практично всі права людини фактично формуються, проявляються, використовуються і реалізуються на локальному рівні соціуму, в умовах МСВ, в межах ТГ, в філософському стані повсякденності, в процесі реалізації конституційно-правового і муніципально-правового статусу людини, її груп та асоціацій – ба більше, всі вони, завдяки суто локальній ознаці виникнення, формування, прояву, використання та реалізації у повсякденному житті людини, її груп та асоціацій, можуть бути ідентифіковані власне як муніципальні права людини, а також її груп та асоціацій.

Звідси можна визначити системно-комплексною, науково продуктивною, праксеологічно обґрунтованою та прогностично-перспективною доктринальну позицію Б.Я. Кофмана [2] про те, що, по-перше, «така суб'єктно-об'єктна трансформація і технологічна процесуалізація наведених тенденцій детермінується могутніми процесами правової глобалізації, які змушують розвинуті демократичні держави не тільки до проведення політики поєднання максимального забезпечення основних конституційних прав і свобод кожної людини, яка перебуває або проживає на їх території та захисту власних національних інтересів, державного суверенітету, політичного, соціально-економічного, культурного розвитку своїх громадян, а й до формування, через розробку і підписання міжнародних багатосторонніх міжнародних договорів (універсального або регіонального рівнів), системи міжнародних правових стандартів місцевого самоврядування, які після їх ратифікації іншими державами світу або регіону стають нормами внутрішньодержавного (національного) законодавства, що гарантує побудову в цих державах – державах, які розвиваються; пострадянських державах тощо, цивілізованої системи МСВ. Тобто, по-друге, такої системи, в якій ТГ, шляхом, виборів, формує відповідні органи МСВ, що діють в її інтересах та для реалізації питань місцевого значення або питань місцевого життя – питань колективного значення, від вирішення яких залежить стабільне існування та функціонування ТГ та її членів – жителів відповідної території держави. Звідси, по-третє, в наведеному контексті, об'єктивуються, актуалізуються та контекстуалізуються питання реалізації на рівні МСВ конституційних прав і свобод людини і громадянина, що здійснюється у синергічній взаємодії з діяльністю ОМСВ щодо реалізації прав і свобод членів ТГ. А це, по-четверте, своєю чергою, актуалізує питання формування муніципально-правового статусу людини, через такий статус жителів-членів ТГ, що реалізується через повний або частковий збіг формування і реалізації такого статусу людини з її конституційно-правовим статусом (в залежності від правового стану людини. – авт.).

Отже, саме так, спираючись на наведені ознаки, можна стверджувати про стратегічну роль і конституююче значення муніципальних прав людини в системі загальних (конституційних) прав людини, – а також для неї самої, її груп та асоціацій, а також для всієї територіальної локальної людської спільноти (громади), всього макросоціуму, всієї держави та міжнародної спільноти держав.

Наведений вище висновок про стратегічну роль та конституююче значення муніципальних прав людини характеризується, окрім відповідної практичної продуктивності і логістичної послідовності, внутрішньою парадоксальністю та відповідним алогізмом, – об'єктивно потребує більш глибокого доктринального дослідження та визначення більш чітких ознак та характеристик.

При дослідженні муніципальних прав людини в системі прав людини треба усвідомлювати і розуміти, що концептуальна основа муніципальних прав людини, а потім й її груп та асоціацій, базується на низці основоположних засад (принципів):

– по-перше, на об'єктивному характері таких прав – бо саме такі права людини «скріплюють», формують, інституують, структурують, конституують та ідентифікують напряду, – конотаційно та наративно, технологічно та парадигмально територіальну людську локальну спільноту, як єдиний соціальний самоврядний субстрат (*самоврядний концепт* – авт.);

– по-друге, на локальному функціонально-діяльнісному дискурсі в розумінні їх просторового виникнення, формування, прояву, функціонування, реалізації, охорони, захисту та гарантування (*просторовий концепт* – авт.);

– по-третє, на системі комунікативної взаємодії, що виникає в процесі становлення, формування, існування, функціонування, розвитку територіальної людської локальної спільноти як єдиного і самоврядного соціального організму, що може бути оптимально і ефективно репрезентований як всередині себе, так й на рівні зовнішніх відносин з іншими суб'єктами, включаючи й органи публічної влади, як спроможний суб'єкт, що володіє необхідною та ефективною правосуб'єктністю (*комунікативний концепт* – авт.);

– по-четверте, на принципі інтерсуб'єктивності – при наявності системної сукупності загальних телеологічних пріоритетів, що є об'єктивною умовою існування, функціонування і виживання територіальної локальної людської спільноти (*загально-телеологічний концепт* – авт.);

– по-п'яте, на сформованих в межах територіальної людської локальної спільноти муніципальної свідомості, муніципальної психології, муніципальної культури, системи муніципальних цінностей (*визначально-ідентифікаційний концепт* – авт.);

– по-шосте, на органічній єдності, загальних внутрішніх загальнокоординаційних, координаційно-субординаційних і координаційно-

реординаційних, а також синергічних зв'язках конституційних та муніципальних прав, свобод і обов'язків (*управлінський концепт «мотрійки»* – авт.);

– по-сьоме, на принципі врахування екзистенційних інтересів людини, її груп та асоціацій через формування, використання і реалізацію логістичних алгоритмів локально-діяльнісних форм їх реалізації (*логістично-алгоритмічний концепт* – авт.);

– по-восьме, на принципі постійної темпоральності процесів формування, існування, функціонування, реалізації, гарантування такої реалізації, а також розвитку і вдосконалення муніципальних прав і свобод людини, її груп та асоціацій (*темпорально-діяльнісний концепт* – авт.);

– по-дев'яте, на становому принципі формування, існування, функціонування, реалізації, гарантування такої реалізації, а також розвитку і вдосконалення муніципальних прав і свобод людини, її груп та асоціацій, тобто їх існування у широкому розумінні в ординарних, а також в екстраординарних умовах функціонування державності, включаючи й післявоєнне відновлення територіальних громад України.

Отже, можна констатувати, що муніципальні права людини:

А) є сутністю та праксеологічним відображенням її конституційних прав, вони є органічно та іманентно пов'язаними з останніми, їх визначають, детермінують і характеризують як основоположні можливості людини, що виникають у неї, а також у її груп та асоціацій, що виникають у них в процесі формування та функціонування територіальної локальної людської спільноти: а) в соціально-нормативних умовах МСВ (*самоврядний фактор* – авт.); б) в просторово-суб'єктних межах ТГ (*суб'єктний фактор* – авт.); в) в філософському стані повсякденності (*темпорально-становий фактор* – авт.); г) в процесі ординарної та екстраординарної реалізації свого життєвого циклу (людина) або в процесі свого функціонування (групи та асоціації людей) (*екзистенційно-проспективний фактор* – авт.), – і тут є важливим усвідомлювати і розуміти, що муніципально-правовий статус людини розповсюджується й на її групи та асоціації, що природно і вільно або ініціативно, з чітко визначеними телеологічними домінантами, існують та функціонують в межах ТГ, зокрема йдеться про інституції громадянського суспільства; г') в процесі перманентної реалізації ними свого муніципально-правового і конституційно-правового статусів (*статусний фактор* – авт.); д) в процесі повсякденного і перспективного вирішення екзистенційних питань подальшого існування територіальних локальних людських спільнот (*екзистенційно-реалізаційний фактор* – авт.);

Б) вважаємо за потрібне зробити відповідні зауваження уточнюючого характеру відносно логістично-історичного і логістично-динамічного аспектів, а саме:

– в історичній ретроспективі муніципальні права людини зародились раніше, ніж її конституційні права, тобто, до виникнення феноменології державності, – бо були напряду пов'язані зі створенням та інституціоналізацією територіальних людських локальних спільнот (общин, громад). Вони, насамперед, починаючи від функціонування первісної общини (громади), формувались у найбільш важливих сферах локального життя і надавали можливість відповідним чином вирішувати актуальні повсякденні та значущі питання соціального буття і здійснення пересіченою людиною свого життєвого циклу, а її групами і асоціаціями фази свого існування і функціонування. Такі права спочатку були легалізовані керівними призначеними, а потім й виборними структурами (особами) самої територіальної спільноти, а потім легітимовані її членами та їх групами і асоціаціями. Результатом розвитку муніципальних прав людини стало їх запозичення, нормування, нормативізація і легалізація державою в її законодавстві у вигляді відповідних конституційних прав людини;

– ба більше, у функціональному розумінні муніципальні права людини виступають як технологічні засоби реалізації конституційних прав, – вони їх роблять свідомо і психологічно обґрунтованими, соціально значимими, реально існуючими, практично здійснюваними, індивідуально і колективно ціннісними, набувають потенціалу розвитку і вдосконалення;

– у порівняльному розумінні перелік муніципальних прав людини, її груп та асоціацій практично не тільки повністю співпадає з переліком конституційних прав наведених суб'єктів (за виключенням права на громадянство, права на власність, права на державну службу, обов'язок захищати Батьківщину тощо, що виступають абсолютними конституційними правами людини, хоча й часто-густо делегованими в контексті їх виконання на локальний рівень соціуму), але й суттєво їх розширює за рахунок розробки і наявності прав і свобод, що є характерними суто для сфери МСВ, включаючи права на участь у локальних виборчих та референдумних процесах, формах безпосередньої демократії та інших формах ефективного впливу на публічну самовряду (муніципальну) владу;

– у процесуально-підсумковому розумінні останнє є свідомством наявності потенціалу перманентного розвитку муніципальних прав людини, її груп та асоціацій, а також їх безпосереднього позитивно-діяльнісного і релятивістсько-визначального впливу на трансформацію і модернізацію конституційних прав наведених суб'єктів;

– у реноваційному розумінні, саме муніципальні права людини, її груп та асоціацій, що базуються на системі суто локальних інтересів, лежать в основі щодо післявоєнного відновлення територіальних громад нашої держави.

У підсумку, можна констатувати, що:

– муніципальні права людини, процес їх формування та реалізації, розвитку і вдосконалення свідчить про їх універсальний та релятивістський характер, стимулюючи та активізуючи роль і значення конституційних прав людини, її груп та асоціацій, а також детермінуючи їх подальший розвиток та вдосконалення;

– універсалізм і релятивізм муніципальних прав людини підкреслюється тим, що такі права виступають об'єктом міжнародно-правового регулювання в межах регіональних та міжнародної спільноти держав, бо регулюється низкою міжнародно-правових документів договірною характеру (Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р., Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні 1992 р., Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті 2003 р., Всесвітня хартія місцевого самоврядування ООН (проект) тощо);

– на рівні МСВ формується і складається феноменологічний нормативний та процесуальний ланцюжок з визначених понять, концепцій, концептів, наративів, конотацій, у підсумку – патернів, а саме – «муніципальні права людини – права людини (зазвичай, конституційні)», а також «муніципальна людина – конституційна людина», що сьогодні й визначають систему координат в якій існують, функціонують та реалізуються, а також розвиваються і вдосконалюються муніципальні та конституційні права людини, а також її груп та асоціацій, причому вони мають логічні та обґрунтовані тенденції не тільки до перетинання, але й до побудови єдиного нормативно-процесуального ланцюжка, включаючи його подальший розвиток (йдеться про цивілізаційні права людини, враховуючи той беззаперечний факт, що ТГ, яка існує в умовах МСВ, фактично виступає первинним колективним суб'єктом людської цивілізації як такої;

– саме муніципальні права людини, її груп та асоціацій, що детерміновані локальним індивідуальними, груповими і колективними інтересами просторової, територіальної, гуманістично-гуманітарної та іншої ідентифікаціями, змістовності і скерованості, виступають основою формування атитюдно-габітусної (поведінково-діяльнісної) системи життєдіяльності та існування вказаних суб'єктів, – лежать в основі процесу реновації територіальних громад України у формі їх післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Баймуратов, М., Кофман, Б. Парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» як стратегічний напрям розвитку державності в умовах глобалізації. *Scientific Collection «InterConf»*, 2023. (176), С. 97–105. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/4584>

2. Кофман Б. Я. Муніципальні права людини (особистості) як фактор вдосконалення конституційно-правового статусу людини і громадянина. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 64–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2019_2_13

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-15>

Беліх І. В.,

*аспірант кафедри бізнес-адміністрування
і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ДЕОКУПАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ

Ключовими характеристиками умов деокупації та реінтеграції є потреба відбудови у великих масштабах, правова невизначеність, підвищені ризики тощо. Тому деокупація та реінтеграція створюють унікальні умови для застосування публічно-приватного партнерства (Далі – ППП). Перевагами для застосування ППП за таких умов є економічна ефективність та управлінська гнучкість, застосування інновацій і, як результат, досягнення реінтеграції та створення в перспективі умов для сталого розвитку. При цьому сфера цивільного захисту (Далі – ЦЗ) набуває на деокупованих територіях критичного значення. Для таких умов характерні високі залишкові ризики стосовно безпеки; зруйнована єдина державна система цивільного захисту (Далі – ЄДС ЦЗ), зокрема в частині реагування на надзвичайні ситуації; психологічна вразливість населення; нагальна необхідність відновлення захисної спроможності. В Запорізькому національному університеті вже декілька років проводиться дослідження застосування ППП у сфері ЦЗ на рівні місцевих громад. Деякі дослідні матеріали цієї роботи, зокрема стосовно перспективи розвитку фонду споруд цивільного захисту в Україні, вже було опубліковано на науковому ресурсі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського [1]. Загалом у представленому дослідженні поставлено акцент на визначенні шляхів посилення ЦЗ за рахунок застосування механізмів ППП, які можуть і повинні бути використані в умовах деокупації та реінтеграції територій. Саме в цих матеріалах надаються результати